

NACRT

PROCJENA EDUKATIVNIH POTREBA PRUŽAOCA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

- Izvod iz Izvještaja o procjeni kapaciteta pružaoca besplatne pravne pomoći -

1. Uvod

Izgradnja efikasnog sistema besplatne pravne pomoći je obaveza svake države članice Vijeća Evrope i jedno od strateških ciljeva Strategije reforme sektora pravde.

UNDP BiH, u okviru *Projekta Pristup pravdi – suočavanje sa prošlošću i izgradnja povjerenja za budućnost*, pruža podršku izgradnji sistema besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini. Projektna aktivnost uključuju podršku kreiranju harmoniziranog zakonskog okvira na svim nivoima; uspostavi novih vladinih agencija za pružanje besplatne pravne pomoći; podršku jačanju prostornih i tehničkih kapaciteta postojećih i novih agencija i organizacija civilnog društva; podršku izradi plana i programa obuke i pružanje obuke u ciljanim oblastima; kreiranje harmoniziranog sistema praćenja (baza podataka), web stranice i mreže pružaoca besplatne pravne pomoći.

Ovaj Izvještaj predstavlja izvod iz Izvještaja o procjeni trenutnih kapaciteta pružaoca besplatne pravne pomoći.

2. Zašto je nužna kontinuirana edukacija?

Efikasan i funkcionalan sistem besplatne pravne pomoći nužan je preduslov osiguranja efikasnog pristupa pravdi i pravičnosti za sve građane. Samo putem sistema besplatne pravne pomoći, ranjive kategorije društva, npr. osobe koje nemaju finansijska sredstva da plate pravnu pomoć, mogu osigurati efikasan pristup pravdi radi zaštite svojih prava i interesa. Stoga država ima obavezu da stvori adekvatne uslove za ostvarivanje tog prava na efikasan i kvalitetan način.

Dok je kvalitet agencija za pružanje besplatne pravne pomoći, uz efikasne pravosudne institucije, jedna od bitnih komponenti u ostvarivanju pristupa pravdi, edukacija je ključni element u održavanju visokog kvaliteta njihovih usluga i javnih institucija u cjelini.

Opšti cilj stručnog usavršavanja i razvoja u institucijama sistema je da se osigura kontinuirana usklađenost znanja, vještina i ponašanja nosilaca pravosudnih i javnih funkcija sa zahtjevima koje postavljaju njihovo radno mjesto, potrebe institucija i razvojne potrebe društva u cjelini.

Kako efektivnost i kvalitet usluga pružaoca besplatne pravne pomoći u velikoj mjeri zavisi od profesionalnih sposobnosti i integriteta individualaca uposlenih u agencijama za pružanje besplatne pravne pomoći, to je neposredni cilj za svaku vladu da osigura adekvatno stručno

usavršavanje i obrazovanje uposlenika kako bi bili osposobljeni za obavljane kompleksnih i osjetljivih zadataka, kao i da ispune stalne izazove i zahtjeve koje nameću kako sveukupni procesi globalizacije, tako i stalni ekonomski i tehnološki razvoj.

3. Ko i na koji način trenutno vrši obuku?

Reformski procesi u sektoru pravde rezultirali su, između ostalog, uspostavljanjem pravnog i institucionalnog okvira za sprovođenje kontinuirane edukacije sudija i tužilaca, odnosno državnih službenika, te unapređenjem mehanizma za stručno usavršavanje advokata.

U skladu s tim, doneseni su odgovarajući zakoni i uspostavljene institucije za sprovođenje kontinuirane edukacije nosilaca pravosudnih i javnih funkcija.

Centri za edukaciju sudija i tužilaca u FBiH i RS, osnovani su 2003. godine kao samostalne javne ustanove koje, pod nadzorom i prema instrukcijama Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, donose i implementiraju programe: 1) stručnog usavršavanja za sudije i tužioce i 2) obuke za osobe koje namjeravaju da se bave pozivom sudije ili tužioca (početna obuka). Programi obuke obezbijavaju stručno usavršavanje u oblasti tumačenja i primjene materijalnih i procesnih zakona, etičkih standarda, najnovijih naučnih i stručnih dostignuća u oblasti prava, sudske i tužiteljske prakse drugih zemalja, te drugim oblastima po potrebi.

Zakonima o advokaturi na nivou entiteta, utvrđena je obaveza stručnog usavršavanja advokata, kao i obaveza **advokatske komore** da organizuje i vrši obuku advokata i advokatskih pripravnika.

Zakonima o državnoj službi BiH i FBiH i Zakonom o administrativnoj službi u upravi u RS, propisano je, između ostalog, da državni službenici imaju pravo i obavezu da se kontinuirano stručno usavršavaju i unaprijeđuju svoja znanja i vještine. Na osnovu ovih zakona uspostavljene su **agencije za državnu službu** na državnom i entitetskom nivou. Jedna od najvažnijih nadležnosti ovih agencija jeste organizacija i realizacija stručnog obrazovanja i usavršavanja državnih službenika zaposlenih u organima državne službe s ciljem obezbjeđenja profesionalne i efikasne službe sposobne da pruži kvalitetne i pravovremene usluge građanima i institucijama u BiH.

Agencije za državnu službu na svim nivoima primjenjuju istu ili sličnu metodologiju u kreiranju i sprovođenju programa obuke. Ilustracije radi, navodimo primjer obuke koju sprovodi Agencija za državnu službu BiH i koja sadrži tri osnovne kategorije obuke:

- 1. Generalna sveobuhvatna obuka** - ima za cilj razvijanje generalnih vještina i znanja potrebnih svim državnim službenicima koji rade u različitim institucijama u cijeloj upravi.
- 2. Obuka iz zajedničkog sadržaja** - ima za cilj razvijanje konkretnih vještina i znanja vezanih za polje djelovanja nekoliko institucija.
- 3. Obuka po sektorima** - ima za cilj sticanje konkretnih znanja i vještina u specifičnim poljima djelovanja unutar iste institucije.

U toku 2011. godini organizovane su obuke u slijedećim oblastima: Menadžerska obuka visokih državnih službenika; Strani jezici; IT obuke; Uvodna obuka za novouposlene; Kursevi osvježanja znanja državnih službenika; Razvoj socijalnih vještina u radnom okruženju; Specijalističke obuke; Izgradnja kapaciteta u oblasti menadžmenta obuke u institucijama BiH i druge.

Centri/zavodi za besplatnu pravnu pomoć (u daljem tekstu „Agencije”) uspostavljeni su u okviru državne uprave kao samostalne upravne organizacije ili kao zavodi u sastavu ministarstava pravde, te njihovi uposlenici imaju status državnih službenika, odnosno namještenika u ovisnosti od opisa radnog mjesta i kvalifikacije uposlenika. Stoga se obuka za pružaoce besplatne pravne pomoći također sprovodi preko nadležnih agencija za državnu službu. Jedini izuzetak je Kancelarija Brčko Distrikta koja je sastavni dio pravosuđa Brčko Distrikta, te je za stručno usavršavanje i obuku adokata Kancelarije nadležna Pravosudna komisija Brčko Distrikta.

Međutim, imajući u vidu djelatnost agencija za pružanje besplatne pravne pomoći koja po prirodi spada u advokatsku djelatnost, programi obuke agencija za državnu službu, još uvijek ne odgovaraju specifičnim potrebama i zahtjevima posla pružaoce besplatne pravne pomoći. Iako je vrsta poslova pružaoce besplatne pravne pomoći vezana za pravosuđe, zbog neispunjavanja statusnih pretpostavki, oni nisu obuhvaćeni programom obuke koju sprovode nadležni centri za edukaciju sudija i tužilaca.

Advokatske komore Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske organizuju edukativne aktivnosti prema iskazanim potrebama.

Sa druge strane, **organizacije civilnog društva** koje djeluju u oblasti pružanja besplatne pravne pomoći, stručno usavršavanje provode u okviru aktivnosti inkorporiranih u vlastite projekte, te njihova realizacija najvećim dijelom zavisi od stava donatora ili vladinih institucija na različitim nivoima vlasti.

Trenutno, ne postoji usaglašen pristup obuci za pružaoce usluga besplatne pravne pomoći koji bi omogućio kontinuiran i, na potrebama zasnovano, stručno usavršavanje svih pružaoce besplatne pravne pomoći.

Nedostatak kontinuirane obuke za pružaoce pravne pomoći identifikovan i u Strategiji reforme sektora pravde u okviru strateške oblasti „Pristup pravdi” čije aktivnosti uključuju između ostalog, donošenje zakonskog okvira, definisanje institucija koje će pružati besplatnu pravnu pomoć, te izrada i provođenje programa početne i kontinuirane obuke za pružaoce besplatne pravne pomoći. Stoga ova analiza predstavlja prvi korak ka realizaciji navedenih aktivnosti.

4. Cilj procjene edukativnih potreba

Na osnovu analize strukture i prakse besplatne pravne pomoći u BiH¹, zaključuje se da je sistem besplatne pravne pomoći u početnoj fazi razvoja, te znatno fragmentiran i kao takav ne funkcionira ujednačeno na cijelom području BiH. Ovakvoj situaciji naročito doprinose brojne razlike agencija u pogledu nadležnosti, organizacionoj strukturi, kadrovskim i tehničkim kapacitetima, materijalnim sredstvima, nedostatak kvalitetnih programa obuke, i druge okolnosti.

Ključni subjekti u sistemu besplatne pravne pomoći, trenutno, imaju različit nivo iskustva u oblasti stručnog usavršavanja. Dok advokatske komore kroz dugogodišnju tradiciju advokatske djelatnosti kontinuirano djeluju u oblasti stručnog usavršavanja, vladine agencije za pružanje besplatne pravne pomoći, kao „institucionalna novina“, imaju malo ili gotovo da nemaju iskustva u toj oblasti.

Sa druge strane, pojedine organizacije civilnog društva su u prethodnih desetak godina izgradile značajne kapacitete, i neke od njih su se specijalizirale u oblasti pružanja besplatne pravne pomoći (kao npr. Vaša prava), te značajno napredovale i u oblasti stručnog usavršavanja.

Stoga je u izgradnji kvaliteta sistema potrebno ići „korak po korak“, počev od jačanja kapaciteta koji zahtijevaju „hitnu“ podršku, pa nadalje. U ovim okolnostima i u prvoj fazi izgradnje sistema, fokus procjene edukativnih potreba je usmjeren ka „vladinim“ agencijama i nevladinim organizacijama, kako bi se osigurala programska osnova za dalju izgradnju kvaliteta sveukupnog sistema besplatne pravne pomoći.

Analiza procjene edukativnih potreba u okviru UNDP projekta ima za cilj:

- da identifikuje nedostatke trenutnog sistema obuke i da obezbijedi detaljne informacije o potrebama i mjerama u cilju unapređenja tog sistema;
- da pruži informacije i preporuke koje će identifikovati realne i konkretne potrebe za obukom, kao i prioritete oblasti obuke za uposlenike koji u agencijama/nevladinim organizacijama direktno pružaju usluge besplatne pravne pomoći ;
- da podrži kreiranje adekvatnog programa obuke kao i da podstakne razvoj relevantnih strategija obuke kako bi se osiguralo stručno usavršavanje u skladu sa mandatom, odgovornosti i potrebama pružaoca besplatne pravne pomoći;
- da doprinese kreiranju sistematičnog pristupa i saradnje između različitih pružaoca besplatne pravne pomoći – vladinih agencija, advokatskih komora i nevladinih organizacija u izgradnji kapaciteta pružaoca besplatne pravne pomoći u cjelini.

¹ Izvještaj UNDPa- Analiza sistema besplatne pravne pomoći, mart 2011. godine

5. Metodologija za procjenu analize potreba i izradu programa obuke

Analiza edukativnih potreba je prvi korak u procesu kreiranja adekvatnog programa stručnog usavršavanja u prioritnim oblastima od zajedničkog interesa. Prijedlog je da se usaglašen program obuke ugradi u institucionalne planove obuke, te da se identifikuju moguće zajedničke aktivnosti.

Nadalje, procjena potreba odnosi se na uposlenike pravnike - direktne pružaoce besplatne pravne pomoći, od kojih direktno zavisi kvalitet pružene usluge, dok bi se procjena edukativnih potreba uposlenika koji pružaju administrativnu i drugu podršku razmatralo naknadno.

Metodologija izrade analize i programa obuhvata 4 faze djelovanja i to:

Faza 1:

- Kreiranje forme upitnika za uposlenike postojećih vladinih agencija za pružanje besplatne pravne pomoći i nevladinih organizacija koje pružaju besplatnu pravnu pomoć (dostupnih i zainteresiranih za učešće u vrijeme kreiranja analize);
- Kreiranje forme upitnika za direktore ovih agencija i organizacija;
- Prikupljanje informacija o postojećem sistemu stručnog usavršavanja

Faza 2:

- Analiza upitnika o edukativnim potrebama;
- Analiza postojećeg sistema stručnog usavršavanja u kontekstu specifičnih potreba pružaoca besplatne pravne pomoći;

Faza 3:

- Izrada Izvještaja o procjeni edukativnih potreba uz kreiranje prijedloga preporuka;
- Razmatranje izvještaja i preporuka od strane pružaoca besplatne pravne pomoći;
- Usaglašavanje prioriteta obuke i definisanje potencijalnih partnera i resursa obuke;

Faza 4:

- Kreiranje usaglašenog programa stručnog usavršavanja u prioritnim oblastima;
- Uspostavljanje saradnje sa potencijalnim partnerima i provedba;

Upitnik za pravnike je sadržavao pitanja i odgovore koji se odnose na procjenu nivoa trenutnog znanja, iskustva i nivoa prioriteta buduće obuke iz oblasti zakonskih propisa, vještina potrebnih za adekvatno pružanje pravne pomoći, te samog rada sa strankama.

Upitnik za direktore je, pored ovih pitanja, sadržavao i pitanja vezana za opće informacije u agenciji/organizaciji. Važno je istaći da su pravnici popunjavali upitnik iz svoje individualne perspektive, a u cilju osiguravanja potpune otvorenosti ispitanika kojom se može doći do najpreciznijih podataka, popunjavanje upitnika bilo je anonimno.

Upitnike su popunili pravnici iz postojećih kantonalnih agencija za besplatnu pravnu pomoć Federacije BiH (Odžak, Široki Brijeg, Tuzla i Zenica), zatim iz Centra za pružanje besplatne pravne pomoći Republike Srpske (Ured Banja Luka), kao ogledan primjer za sve kancelarije koje djeluju u sklopu Centra (Trebinje, Doboj, Bijeljina i Istočno Sarajevo), te iz Kancelarije za pravnu pomoć Brčko Distrikta BiH.

Pored agencija za besplatnu pravnu pomoć formiranih na osnovu relevantnog zakonskog okvira, u procjenu edukativnih potreba pružaoca pravne pomoći uključene su i neke nevladine organizacije, a kriterij za njihov odabir bilo je njihovo opsežno i dugogodišnje iskustvo u pružanju besplatne pravne pomoći. Odabir ovih nevladinih organizacija u procjeni edukativnih potreba ne isključuje nužno učešće drugih nevladinih organizacija u samoj edukaciji; ove nevladine organizacije odabrane su kako bi se stvorila generalna slika edukativnih potreba nevladinog sektora koji se bavi pružanjem besplatne pravne pomoći.

Obzirom da su odgovori na navedena pitanja iz upitnika varirali u zavisnosti od agencije/organizacije, analiza se prilagođavala svakom centru, kako bi se dobila slika o tome koje su oblasti i pitanja najprioritetnija za pojedinu agenciju/organizaciju, što se kasnije poredilo sa svim ostalim rezultatima.

6. Analiza rezultata – pojedinačni prikaz

Nakon pojedinačne analize upitnika, može se zaključiti da pravnici u različitim agencijama/organizacijama imaju različite edukacione potrebe. Dok je za neke krivično pravo prioritetna oblast za obuku, drugi se uopće ne bave time. Sa druge strane, stavovi ispitanika se podudaraju kada su u pitanju prioriteti u obuci iz različitih vještina koje bi mogle da doprinesu njihovom svakodnevnom radu.

6.1. Agencije za pružanje besplatne pravne pomoći

Pojedinačan prikaz prioriternih oblasti edukacije je prikazan u skraćenoj verziji kako bi se uočile specifične potrebe svake od zastupljenih institucija/organizacija.

Županijski Zavod za pravnu pomoć Široki Brijeg	
Broj popunjenih upitnika	2
Predmeti s kojima se najčešće susreću	Krivična djela protiv Entiteta
Prioritetne oblasti edukacije	Zastarjelost
	Amnestija
Dodatni komentari	-

Zavod za pružanje besplatne pravne pomoći Odžak	
Broj popunjenih upitnika	1 (u Zavodu je zaposlena samo jedna osoba zbog čega je zaprimljen samo jedan upitnik)
Predmeti s kojima se najčešće susreću	Krivično pravo sa fokusom na zastupanje maloljetnika
	Porodično pravo
Prioritetne oblasti edukacije	Krivično pravo sa fokusom na zastupanje maloljetnika
	Porodično pravo, s posebnim osvrtom na brakorazvodne postupke i alimentaciju
Dodatni komentari	U Zavodu je istaknuta potreba za obukom koja bi bila zasnovana na integraciji osoblja iz ostalih javnih institucija i stručnjaka iz pojedinih oblasti: pedagoga, psihologa, policije, itd. Također je istaknuta potreba za saradnjom i zajedničkom obukom za sve institucije koje predstavljaju dio pravosudnog sistema.

Centar za pružanje besplatne pravne pomoći Banja Luka	
Broj popunjenih upitnika	2
Predmeti s kojima se najčešće susreću	Imovinsko-pravni odnosi
	Radni odnosi
	Naknada štete
	Porodični odnosi
Prioritetne oblasti edukacije	Imovinsko-pravni odnosi
	Radni odnosi
	Naknada štete
	Porodični odnosi
Dodatni komentari	Centar ne postupa u krivičnim predmetima, upravnom postupku, prekršajnom postupku ni u predmetima koji se tiču zakona o kretanju i azilu

Kantonalni Zavod za pravnu pomoć Zenica	
Broj popunjenih upitnika	4
Predmeti s kojima se najčešće susreću	Porodično pravo
	Krivično pravo (zastupanje maloljetnika)
	Radni odnosi
	Diskriminacija pri zapošljavanju i na radnom mjestu
	Diskriminacija nad Romima
Prioritetne oblasti edukacije	Porodično pravo
	Radni odnosi
	Krivično pravo (zastupanje maloljetnika)
	Sporazum o krivici
	Diskriminacija
	razvijanje sposobnosti za poboljšanje timskog rada
razvijanje sposobnosti prioritiziranja predmetima u ograničenim vremenskim rokovima i sa ograničenim resursima	
Dodatni komentari	Centar ne postupa u krivičnim predmetima, upravnom postupku, prekršajnom postupku ni u predmetima koji se tiču zakona o kretanju i azilu.

Kantonalni Zavod za pravnu pomoć Tuzla	
Broj popunjenih upitnika	6
Predmeti s kojima se najčešće susreću	
Prioritetne oblasti edukacije	Porodični odnosi
	Socijalna zaštita
	Radni odnosi
	Krivični postupak (zastupanje maloljetnika)
	Parnični postupak
	Oratorske vještine, unakrsno ispitivanje i sumiranje činjenica, deduktivno i induktivno rezonovanje
	Rad sa maloljetnicima (npr. kako predočiti maloljetnicima situaciju u kojoj se nalaze)

Dodatni komentari	
--------------------------	--

6.2. Nevladine organizacije

Zavod za besplatnu pravnu pomoć ženama Zenica	
Broj popunjenih upitnika	6
Predmeti s kojima se najčešće susreću	Porodično pravo, sa osvrtom na brakorazvodne odnose
Prioritetne oblasti edukacije	Porodično pravo, sa osvrtom na brakorazvodne odnose
	Zakon o parničnom postupku
	Zakoni iz oblasti radnih odnosa
	Zakon o zaštiti nasilja u porodici
	Zakoni iz oblasti penziono-invalidskog osiguranja i socijalne zaštite
	Sporazum o krivici
	Razvijanje intelektualnih vještina
	Sposobnost prilagođavanja
	Komunikacija s klijentima, senzitivnost
Dodatni komentari	

Zavod za besplatnu pravnu pomoć ženama Mostar	
Broj popunjenih upitnika	10
Predmeti s kojima se najčešće susreću	Porodično pravo, sa osvrtom na brakorazvodne odnose
	Imovinsko-pravni odnosi
Prioritetne oblasti edukacije	Porodično pravo, sa osvrtom na brakorazvodne odnose
	Imovinsko-pravni odnosi
	Krivično pravo
	Zakon o zaštiti nasilja u porodici
	Zakoni iz oblasti penziono-invalidskog osiguranja i socijalne zaštite
	Sporazum o krivici
	Ocjena činjenica i dokaza
	Razvijanje intelektualnih vještina
	Vještine za osiguravanje veće produktivnosti sa manje stresa u situacijama kada su pravnici pod pritiskom
	Rad s klijentima, senzitivnost i strpljenje
Dodatni komentari	Ne rade na krivičnim predmetima, zato bi im obuka iz te oblasti bila korisna

Centar informativno-pravne pomoći Zvornik	
Broj popunjenih upitnika	2
Predmeti s kojima se najčešće susreću	Diskriminacija (različiti oblici)
Prioritetne oblasti edukacije	Međunarodna pravna pomoć
	Strateško parničenje
Dodatni komentari	

Fondacija lokalne demokratije, Sarajevo	
Broj popunjenih upitnika	3
Predmeti s kojima se najčešće susreću	Diskriminacija Radni odnosi
Prioritetne oblasti edukacije	Zakoni iz oblasti porodičnih odnosa i zaštite od nasilja u porodici Radni odnosi Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu Razvijanje intelektualnih vještina
Dodatni komentari	

Vaša prava, Sarajevo	
Broj popunjenih upitnika	2
Predmeti s kojima se najčešće susreću	Nije navedeno
Prioritetne oblasti edukacije	Većina navedenih oblasti navedena je kao prioritet
Dodatni komentari	Ne zastupaju stranke u krivičnim predmetima

Kancelarija za besplatnu pravnu pomoć Brčko Distrika	
Broj popunjenih upitnika	6
Predmeti s kojima se najčešće susreću	Krivično materijalno i procesno pravo Krivična djela protiv časti i ugleda, KD protiv dostojanstva osobe i morala, KD protiv slobode i prava građana, KD protiv braka i obitelji Građansko materijalno i procesno pravo
Prioritetne oblasti edukacije	Krivična oblast Krivično procesno pravo sa fokusom na pripremu odbrane, zastupanje, unakrsno ispitivanje, postupak po žalbi, itd. Građanska oblast Zakon o parničnom postupku; Zakon o obligacionim odnosima – naknada stete; imovinsko pravni odnosi; radni odnosi Zakon o zabrani diskriminacije - kod zapošljavanja; Međunarodni sporazumi za zaštitu ljudskih prava Razvijanje sposobnosti za poboljšanje timskog rada (oratorske i intelektualne vještine, sposobnost adaptacije i rad sa strankama, praktične vještine) Razvijanje sposobnosti prioritiziranja predmetima u ograničenim vremenskim rokovima i sa ograničenim resursima
Dodatni komentari	Svi ispitani su izrazili veliki interes za obuku i to primjenom metode „licem u lice“. Spremnost za dijeljenje informacija i znanja sa kolegama je takođe velika. Adekvatan metod ocjene je u pisanoj formi.

6.3. Analiza rezultata – zbirni prikaz

A. Zakonski propisi i regulativa	
Krivična oblast	Krivična djela protiv braka i obitelji
	Krivična djela protiv života i tijela
	Krivična djela protiv časti i ugleda
	Krivična djela protiv slobode prava građana Krivična djela protiv entiteta
	Priprema odbrane; Zastarjelost; Amenstija; Postupci prema maloljetnicima; Sporazum o krivici; Zakon o zaštiti nasilja u porodici Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu
Građanska oblast: procesni zakoni	Zakon o parničnom postupku
	Zakon o izvršnom postupku
	Zakon o vanparničnom postupku
Građanska oblast: posebni materijalni zakoni	1. Porodični zakon - Brakorazvodni postupci - Alimentacija;
	1. Imovinsko pravni odnosi 2. Nakanda štete;
	4. Radni odnosi - diskriminacija pri zapošljavanju
	5. Zakoni iz oblasti penziono-invalidskog osiguranja i socijalne zaštite
	6. Zakon o zabrani diskriminacije (diskriminacija nad Romima)
	7. Međunarodna pravna pomoć
B. Vještine zastupanja, analize i pravnog komuniciranja, i rad sa strankama	
Oratorske vještine	
Induktivno i deduktivno rezonovanje, ocjena činjenica i dokaza, razvijanje intelektualnih vještina, sposobnost prilagođavanja, komunikacija s klijentima	
Rad sa maloljetnicima	
Rad pod pritiskom	
Sposobnost pregovaranja	
Posebna pitanja za direktore koja daju opće informacije o agencijama/organizacijama	
Ključni zadaci pravnika zaposlenih u agenciji/organizaciji	Zastupanje na sudu
	Zastupanje pred Evropskim sudom za ljudska prava

	Pružanje pravnih savjeta	
	Posredovanje u pravnim slučajevima	
	Saradnja sa drugim organizacijama	
	Pisanje podnesaka	
	Pravno informisanje	
Kako pravnici zaposleni u agenciji/organizaciji stižu znanje na poslu	Seminari	25%(7 odgovora)
	Nadzor	7.1%(2 dgovora)
	Od drugih kolega	7.1%(2 dgovora)
	Koriste biblioteku	7.1%(2 dgovora)
	Uče na vlastitim greškama	7.1%(2 dgovora)
	Formalne instrukcije	7.1%(2 dgovora)
	Drugo	7.1%(2 dgovora)

Na osnovu analize prikupljenih informacija i prakse postojećih pružaoaca besplatne pravne pomoći, može se izvući generalan zaključak da sve ispitane agencije/organizacije rade sa velikim brojem lica koje dolaze iz najugroženijih kategorija stanovništva, a da pri tom nemaju sistematiziranu obuku koja je prilagođena specifičnim potrebama pružaoaca besplatne pravne pomoći.

Osim što ne postoje kontinuirani programi obuke koji bi obuhvatali edukaciju pravnika iz procesnih i materijalnih zakona, ne postoji ni obuka koja bi unaprijedila specifične vještine pružaoaca za rad sa osjetljivim kategorijama stanovništva, kao što su maloljetnici, žrtve rata, žrtve nasilja u porodici, itd.

Obzirom da ne postoji organizovan sistem edukacije, agencije su primorane da se oslanjaju na obuku koju pružaju specijalizovana tijela za obuku, nevladine organizacije ili da primjenjuju metodu učenja na radnom mjestu od iskusnijih kolega. Čak u i slučaju oslanjanja na mogućnost prisustva na obuci koju organizuju postojeća specijalizovana tijela za obuku, npr. Centri za edukaciju sudija i tužilaca, prisustvo takvoj obuci je limitirano zbog vrlo ograničenih finansijskih sredstava kojima agencije raspolažu za troškove odlaska, smještaja, kotizacije i sl).

Stoga je neophodno kreirati program početne obuke (za nove pružaoce) i kontinuirane obuke (za stručno usavršavanje) koji će osigurati da pružaoци besplatne pravne pomoći unaprijede svoje znanje iz oblasti rada, kako u pravnim oblastima, tako i u vještinama neophodnim za rad sa osjetljivim kategorijama društva (rad pod pritiskom, prioritiziranje, rad sa nepismenim osobama ili osobama niskog stepena obrazovanja, maloljetnim i uplašenim strankama, itd.)

Što se tiče oblasti ljudskih prava, primjećuje se da je relativno nizak broj upitanika identifikovao obuku iz oblasti međunarodnih standarda zaštite ljudskih prava kao jedan od prioriteta, što je u kontrastu sa aktuelnim trendovima u Evropi i svijetu da se, u cilju eliminisanja diskriminacije i nasilja na osnovu spola, kao i zaštite drugih ljudskih prava, posebna pažnja posveti upravo obuci iz oblasti ljudskih prava sa posebnim fokusom na prepoznavanje i djelovanje u slučajevima diskriminacije.

Ovakav rezultat analize ne mora nužno biti pokazatelj nedostatka potrebe za obukom iz ove oblasti, nego može potencijalno ukazivati na nedovoljno poznavanje direktne primjenjivosti međunarodnih standarda za zaštitu ljudskih prava u domaćem pravosuđu. Pored direktne primjenjivosti Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i sloboda zagantovane Ustavnom BiH, u svijetu postoji trend zaštite ekonomskih i socijalnih prava putem domaćeg pravosuđa, više poznat kao *justiciability of economic, social and cultural rights*. Istovremeno, domaće zakonodavstvo je odgovorilo međunarodnim obavezama zaštite nekih prava usvajanjem domaćih zakona iz pojedinih oblasti.

7. Zaključci i opće preporuke

7.1. Postojeći mehanizmi obuke i dostupni programi u oblasti edukacije nisu razvijeni u mjeri koja može osigurati adekvatan nivo stručnog usavršavanja koji je neophodan za postizanje odgovarajućeg kvaliteta pruženih usluga na cijelom području BiH;

7.2. Neophodno je definisati prioritete na osnovu kojih će se kreirati Program usavršavanja i početne obuke za sve pružaoce besplatne pravne pomoći u oblastima od zajedničkog interesa;

7.3. Program obuke bi trebao uključiti oblasti materijalnog i procesnog prava, međunarodne standarde, te sticanje specifičnih vještina u skladu sa potrebama koje proizilaze iz mandata agencija i senzitivnosti korisnika usluga;

7.4. obuka, pored obaveznih oblasti iz procesnih i materijalnih zakona, treba da uključiti informacije o ključnim principa i vrijednostima institucije, uključujući etiku, odgovarajuće mehanizme kojim se demonstrira poštovanje svih korisnika kao i posvećenost ciljevima i misiji institucije;

7.5. Teoretsko poznavanje zakona mora biti kombinovano sa praktičnim iskustvom i poznavanjem šireg konteksta u kojem se zakoni primjenjuje. Ovo uključuje poznavanje rada i praksi širokog spektra vladinih organa i institucija, pravosudnih kao i drugih ključnih aktera u društvu. Također, vladine agencije za pružanje pravne pomoći treba da posjeduju znanje o kulturnom i drugom kontekstu iz kojih dolaze marginalizirane grupe kao korisnici usluga besplatne pravne pomoći;

7.6. Pristup obuci bi trebao uključiti interaktivnost učesnika i rad na hipotetičkim predmetima uz korištenje različitih metoda IT tehnologije;

7.7. Sistem obuke bi trebao biti fleksibilan tako da se razvija i unaprijeđuje u skladu s trenodovima i tehnološkim i ostalim društvenim promjenama;

7.8. Jačanje profesionalnih kapaciteta mora biti praćeno adekvatnim finansijskim sredstvima koja će omogućiti kvalitetne programe i kontinuiranu obuku koja će unaprijediti njihove kapacitete da efikasno i kvalitetno ispune zahtjeve svog posla;

7.9. Bilo bi poželjno uspostaviti kontinuiranu saradnju i sa specijaliziranim institucijama za edukaciju, kako bi se programske obuke lakše i ekonomičnije implementirale;

7.10. Bilo poželjno uspostaviti mehanizam kontinuirane analize potreba obuke i rezultata (u mjeri u kojoj je to moguće) u svim agencijama za pružanje besplatne pravne pomoći na redovnoj osnovi (npr. jednom godišnje);

7.11. Poželjno je da se pitanje stručnog usavršavanja uvrsti kao jedno od redovnih pitanja za razmatranje u okviru neformalne mreže pružaoce besplatne pravne pomoći, čime bi se osigurala kontinuirana razmjena informacija te mehanizam revidiranja potreba edukacije u oblastima od zajedničkog interesa .

8. Posebne preporuke - generalne smjernice pristupa obuci

8.1. Obzirom na različite edukativne potrebe pružaoca besplatne pravne pomoći, poželjno je usaglasiti stav o oblastima od zajedničkog interesa za sve pružaoce, u smislu obaveznih i faultativnih edukativnih modula; Tako bi vještine zastupanja, analize i pravnog komuniciranja i rad sa strankama bile obavezne za sve polaznike, dok bi pravnici imali mogućnost izabrati module onih oblasti prava za koje smatraju da su im neophodne u svakodnevnom radu, uz preporuku direktora agencije/organizacije iz koje dolaze.

8.2. Specifične oblasti i teme obuke

Analiza upitnika je pokazala da je neophodno pripremiti plan i program obuke iz slijedećih prioritetnih oblasti:

Krivično pravo:

- Istraga – uloga stranaka i ovlaštenih lica u istražnom postupku
- Istražni postupak – tok istrage i prikupljanje dokaza, razlikovanje stepena sumnje
- Prigovori kod podizanja optužnice
- Osumnjičeni i branilac u istrazi
- Glavni pretres
- Dokazni postupak
- Opšte odredbe o krivičnoj odgovornosti, kaznama, izvršenje kazni, posljedice i brianje osude
- Redovni i vanredni pravni lijekovi
- Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom
- Krivična djela protiv slobode i prava građana
- Krivična djela protiv imovine
- Krivični postupak prema maloljetnicima
- Zaštita, amnestija i pomilovanje

Građansko pravo:

- Pripremni postupak i pripremno ročište
- Podnošenje tužbe i sadržaj
- Glavna rasprava
- Redovni i vanredni pravni lijekovi
- Porodični zakon
- Zakon o zaštiti nasilja u porodici
- Brakorazvodni postupci
- Zakoni iz oblasti radnih odnosa
- Zakoni o osnovnim svojinsko-pravnim odnosima
- Zakoni iz oblasti zdravstvenog i penzionog osiguranja
- Zakoni iz oblasti socijalne zaštite i osiguranja
- Zakon o ravnopravnosti spolova

- Naknada štete

Izvršni postupak

- izvršna I vjerodostojna isprava
- izvršenje radi naplate novčanog potraživanja
- izvršenje nad pokretnim stvarima
- izvršenje nad nepokretnim stvaima
- izvršenje ostalih nenovčanih potraživanja
- pravni lijekovi

Vanparnični postupak

- uređenje ličnih stanja
- uređenje porodičnih odnosa
- uređenje imovinskih odnosa
- uređenje drugih vanparničnih stvari
- Zakon o nasljeđivanju

Međunarodni standardi

- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima
- Konvencija o zaštiti ljudskih prava
- Međunarodna povelja o civilnim I političkim pravima
- Preporuke Vijeća evrope o pravu na pristup sudu I besplatnoj pravnoj pomoći (nabrojati)
- Konvencija o političkim pravima žena
- Deklaracija o zabrani nasilja nad ženama
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima
- Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena / CEDAW/
- Zakon o zabrani diskriminacije

Opšte teme i vještine:

- Deontologija
- Organizaciona struktura pravosudnih institucija
- Principi nezavisnosti I nepristrasnosti
- Sistem besplante pravne pomoći u BiH
- Komunikacija u sudnici
- Objektivno iznošenje mišljenja I ideja
- Sposobnost reagovanja u trenutku
- Direktno I unakrsno ispitivanje - postavljanje ciljanih pitanja u svrhu postizanja željenog cilja
- Sposobnost djelovanja u konfliktim situacijama na otovoren, pošten I pozitivan način
- Sposobnost prepoznavanja situacija koje impliciraju pitanja iz oblasti jednakosti spolova
- Sposobnost izvođenja specifičnih zaključaka iz opštih opservacija (deduktivno zaključivanje)
- Sposobnost izvođenja generalnog zaključka iz niza specifičnih činjenica (induktivno zaključivanje)
- Razmatranje podataka s ciljem razumijevanja međusobne povezanosti i odnosa

- Sposobnost sumiranja činjenica i dokaza
- Sposobnost analize različitih mišljenja, dokaza i donošenja objektivne odluke
- Sposobnost tumačenja finansijskih i revizorskih dokumenta i izvještaja

Oblast društvenih odnosa i etike

- Etički kodeks državnih službenika
- Kodeks advokatske etike
- Sistemi besplatne pravne pomoći u razvijenim zemljama (komparativna praksa)
- Nivo samouvjerenosti
- Savjesnost
- Sposobnost rada u uslovima stresa
- Sposobnost timskog i samostalnog rada